

Katja Pekkinen

RINNAKKAISKAUPUNKI

Kaupungin kokeminen huumeidenkäyttäjän näkö-
kulmasta

Kandidaatintyö
Rakennetun ympäristön tiedekunta
Tarkastaja 1: Panu Lehtovuori
Tarkastaja 2: Juho Rajaniemi
huhtikuu/2023

TIIVISTELMÄ

Katja Pekkinen: Rinnakkaiskaupunki, Kaupungin kokeminen huumeidenkäyttäjän näkökulmasta
Tampereen yliopisto
Arkkitehtuurin TkK-tutkinto-ohjelma
Kandidaatintyö
04/2023

Jokainen ihminen kokee kaupungin ja ympäristönsä oman taustansa ja mielikuviansa kautta. Se, miltä kaupunki tuntuu ja näyttää yhdestä, voi jollekin muulle olla aivan toisenlainen. Tässä kandidaatintyössä haluan kiinnittää huomiotani ihmisryhmään, jonka arki ja päivittäiset tapahtumapaikat kaupungissa poikkeavat valtaväestöstä ainakin osittain. Haastattelen tutkielmassani kahta henkilöä, joilla on taustaa huumemaailmassa. Aihevalintani vie yli kymmenen vuoden takaiselle oivallukselle, jossa havahduin ensimmäistä kertaa miettimään kaupunkien kerroksellisuutta ikään kuin rinnakkaistodellisuutena. Reilun kymmenen vuoden aikana aihe on pohdittanut mieltäni, ja lopulta minulle tarjoutui tilaisuus tämän kandidaatintyön puitteissa ottaa selvää vastaako oma mielikuvani todellisuutta ja kuinka huumeiden käyttäjät itse kokevat kerroksellisuuden.

Huumemaailma on kokenut isoja muutoksia viimeisen kymmenen vuoden aikana. Huumeidenkäyttö on lisääntynyt huimaa vauhtia. Huumeidenkäyttöä ja sen kehitystä seurataan muun muassa jätevesitutkimuksilla sekä huumeekselyillä. Huumeekauppa on siirtynyt internettiin, minkä myötä niiden saatavuus on helpottunut, mutta toisaalta samalla viranomaisten puuttuminen asiaan on vaikeutunut. Huumeiden saatavuus spontaanisti ja helposti netin keskustelupalstojen kautta on kasvattanut käyttäjämäärää ja käyttötavatkin ovat osittain muuttuneet.

Tässä tutkielmassani en lähtökohtaisesti pyrkinyt pääsemään mihinkään tiettyyn johtopäätökseen tai ratkaisuun, vaan se on luonteeltaan pikemminkin avoimen ihmettelevä ja näkökulmia avaava. Sen vuoksi tekemäni haastattelut saavat suurimman näkyvyyden tekstissä. Haastattelun teemat olen jakanut neljään osaan. Haastateltavat pohtivat kaupungissa liikkumista ja ympäristön kokemista, turvallisuuden tai turvattomuuden aiheuttajia, kaupunkisuunnittelun keinoja vaikuttaa huumeidenkäyttäjien liikkumiseen ja oleiluun sekä kaupunkikokemuksia huumeidenkäytön loputtua.

Halusin keskustelujen olevan avoimia ja tavoitteeni oli lisätä omaa ymmärrystä huumemaailmassa elävien kaupunkikokemuksia kohtaan. Haastateltavien näkökulma on merkittävä ja se tuo arvokasta tietoa kaupungin kerroksellisuudesta. Tutkielmassa kävi ilmi, että muun muassa sukupuolella on iso merkitys turvallisuuden kokemiseen sekä liikkumiseen eri paikoissa. Liikkumista tapahtui vain syystä. Kaupunkia käytettiin enemmänkin autoilun kautta ja kulkureitit valittiin harkitusti. Lisäksi kaupunkisuunnittelussa valaistuksella sekä palveluiden sijainnilla koettiin olevan merkitystä käyttäjien valitsemiin oleskelupaikkoihin. Mahdollisten käyttöhuoneiden toimivuutta epäiltiin vahvasti.

Huumemaailma on edelleen mielikuvissani rinnakkaistodellisuutta ei-huumeiden käyttäjien maailman kanssa, mutta näkemykseni mukaan nämä kaksi maailmaa kurottavat toisiaan kohti ja niiden välinen kuilu on pienenemässä. Yhtäältä huumeita tarjotaan nykyään enemmän, niiden saatavuus on helpottunut ja käyttö lisääntynyt. Toisaalta valtion tasolla käydään keskustelua huumeiden dekriminalisoinnista sekä valvotuista käyttöhuoneista. Mielestäni keskustelussa olisi erittäin tärkeää kuulla niiden henkilöiden ääntä, jotka ovat jo kulkeneet matkan huumemaailmasta päihteettömään elämään. Heillä on kokemus sekä huumeiden käytöstä että siitä, mitkä keinot auttavat huumeista irti pääsemiseen.

Avainsanat: Huumeet, kaupungin kokeminen, kaupunkien kerroksellisuus, huumeidenkäyttäjien näkökulma, käyttöhuone, huumeiden dekriminalisointi.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	1
2. NYKYTILANNE	2
2.1 Huumausaineiden leviämisen tutkiminen	3
2.2 Huumeiden eri käyttötavat.....	5
3. HAASTATTELUT	7
3.1 Ympäristön kokeminen päihteidenkäyttäjänä	8
3.2 Turvallisuuden kokeminen.....	11
3.3 Kaupunkisuunnittelun vaikutuksia huumemaailmaan.....	13
3.4 Humeriippuvuuden jälkeinen liikkuminen.....	16
4. YHTEENVETO	19
LÄHTEET.....	22
KUVALÄHTEET.....	24

1. JOHDANTO

Ajatus tuli ensimmäistä kertaa mieleeni ollessani erään marketin pihassa yhtenä kesäpäivänä. ”Asun kaupungissa, jossa käytän päivittäisiä kulkureittejäni, milloin kauppaan milloin töihin ja muualle asioille. Samassa kaupungissa, samojen reittien käyttäjinä, asuu myös henkilöitä, jotka ovat syystä tai toisesta ajautuneet tilanteeseen, jossa huumeiden käyttö ja huumekauppa ovat arkipäivää.” Ymmärsin myös, että tuo huumemaailma on minulle näkymätöntä. Kuitenkin se on olemassa ja yhtä totta kuin omakin maailmani ja toteutuu samoissa fyysisissä kaupunkitiloissa kuin oma arkenikin. Mielessäni näin asian ikään kuin rinnakkaistodellisuutena, joka on olemassa samaan aikaan samassa kaupungissa kuin omani, mutta näkymättömästi. Noihin aikoihin opiskelin lähihoitajan tutkintoa ja olin ollut työharjoittelussa huumeriippuvaisille tarkoitetussa kuntoutusyksikössä. Muistan, että yksi lähtökohta kuntoutuksessa oli se, että kuntoutujat tulivat yksikköön muualta päin Suomea, jottei kontaktit huumemaailmaan olleet valmiiksi tutut uudessa ympäristössä. Luultavasti tämä osaltaan myötävaikutti oman ajatukseni syntyyn ”rinnakkaistodellisuudesta”.

Tämä ajatus sai alkunsa yli kymmenen vuotta sitten ja on aina aika ajoin ilmestynyt mieleeni ihmeteltäväksi. Nyt sain hyvän mahdollisuuden tarkastella tätä aihetta kandidaatintyössäni arkkitehtuurin näkökulmasta, jossa käsittelen aihetta Kirjava kaupunki – salliva urbaani tila -aihepiirissä. Tämän tutkielman tarkoitus on tarkastella kaupunkitilan ilmene mistä niiden henkilöiden näkökulmasta, jotka käyttävät tai ovat joskus käyttäneet huumausaineita päivittäin. Haluan erityisesti kiinnittää huomiota sellaisiin huumeidenkäyttäjiin, jotka ovat jotenkin pudonneet tämän yhteiskunnan ulkopuolelle ja elävät ikään kuin täysin erilaista arkea täysin erilaisessa maailmassa. Olen kiinnostunut tutkimaan, millaisena kaupunki, kadut ja reitit sekä alueet heille näyttäytyvät ja minkälaisia tunnelmia jotkin alueet tai reitit herättävät.

Tätä työtä varten olen haastatellut kahta henkilöä, joilla on kokemusta huumemaailmasta. Teksti sisältää muutamia otteita haastatteluista, joita olen tehnyt päästäkseni lähemmäs aiemmin kuvaamaani rinnakkaistodellisuutta. Ensin kuitenkin käsittelen huumeriippuvuusaihetta yleisesti ja nykytilanteen valossa. Seuraava osio koostuu haastatteluista ja niiden pohjalta tehdyistä johtopäätöksistä. Lopuksi on vielä aiheen yhteenvetokappale.

2. NYKYTILANNE

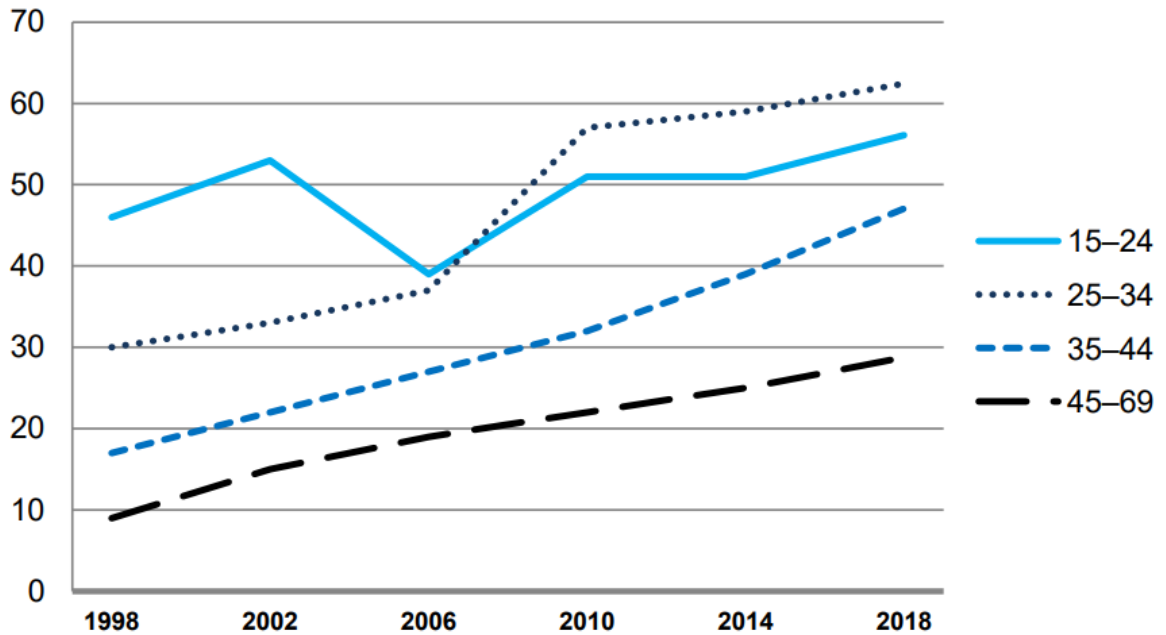
Tätä tutkielmaa varten koitin löytää tutkimuksia huumeidenkäyttäjien kokemuksista kaupunkiympäristöstä. Käyttämäni hakupalvelut olivat Google Scholar, Tampereen yliopiston Andor-hakupalvelu sekä kirjastot. Hakusanoja olivat muun muassa huumeet ja kaupunkitila, huumeet ja kaupunkikokemus, huumeet ja pelko. Löytämäni aineistot olivat pääosin joko huumeidenkäyttäjien kokemuksia yhteiskunnan jäsenenä ja terveystalouden asiakkaana, tai kaupungin ja turvallisuuden kokemista käsitteleviä tutkimuksia ei-huumeidenkäyttäjien näkökulmasta, joissa huumeiden käyttö koettiin yhtenä turvattu muustekijänä. En kuitenkaan löytänyt suomenkielistä aineistoa, jossa kaupunkikokemuksia ja liikkumista olisi tarkasteltu nimenomaan huumeidenkäyttäjien perspektiivistä.

Suurelle osalle ihmisistä huumeet, niiden käyttö ja myyminen ovat näkymätöntä maailmaa. Jotkut kuitenkin elävät tuossa maailmassa, joka jakaa saman fyysisen elinympäristön sen maailman kanssa, jossa huumeet eivät ole läsnä. Huumeidenkäyttö yleistyy koko ajan huolimatta siitä, että toiminta on laitonta.

Huumemaailma on kokenut suurta muutosta viime vuosikymmenen aikana. Aikaisemmin, ennen huumeiden siirtymistä internettiin ja sosiaalisen median piiriin, ostaakseen huumeita piti tuntea joku, joka myy tai jolla on yhteyksiä huumemaailmaan. Nyt kun huumeiden tarjonta on siirtynyt internettiin, sosiaalisen median avulla huumeita myyvät ovat saavuttaneet helpommin yhä laajempaa käyttäjärepertuaaria. Koska huumeiden kokeilu ja käyttö on yleistynyt valtavan paljon eteenkin nuorten ja nuorten aikuisten keskuudessa, yhä useamman kaveripiiristä löytyy joku, joka käyttää huumeita tai tietää mistä niitä saa ostettua.

THL:n eli Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen teettämässä raportissa on vuodesta 1998 alkaen kysytty myös huumeita käyttävien henkilöiden tuntemisesta. Kyselyn mukaan niiden, jotka tuntevat henkilökohtaisesti jonkun huumeita käyttävän, osuus on kaksinkertaistunut 25–34-vuotiaiden ikäryhmässä vuoteen 2018 mennessä, ja noin kolminkertaistunut myöhemmissä ikäryhmissä. (Karjalainen et al. 2020, 13) Huumeiden käytön yleistymisen myötä myös niiden käyttötavat ja -tarkoitukset ovat joiltain osin muuttuneet.

Kuva 1. Tuntee henkilökohtaisesti huumeidenkäyttäjän, ikäryhmittäin (%). (Muokattu lähteestä Karjalainen et al. 2020, 13)

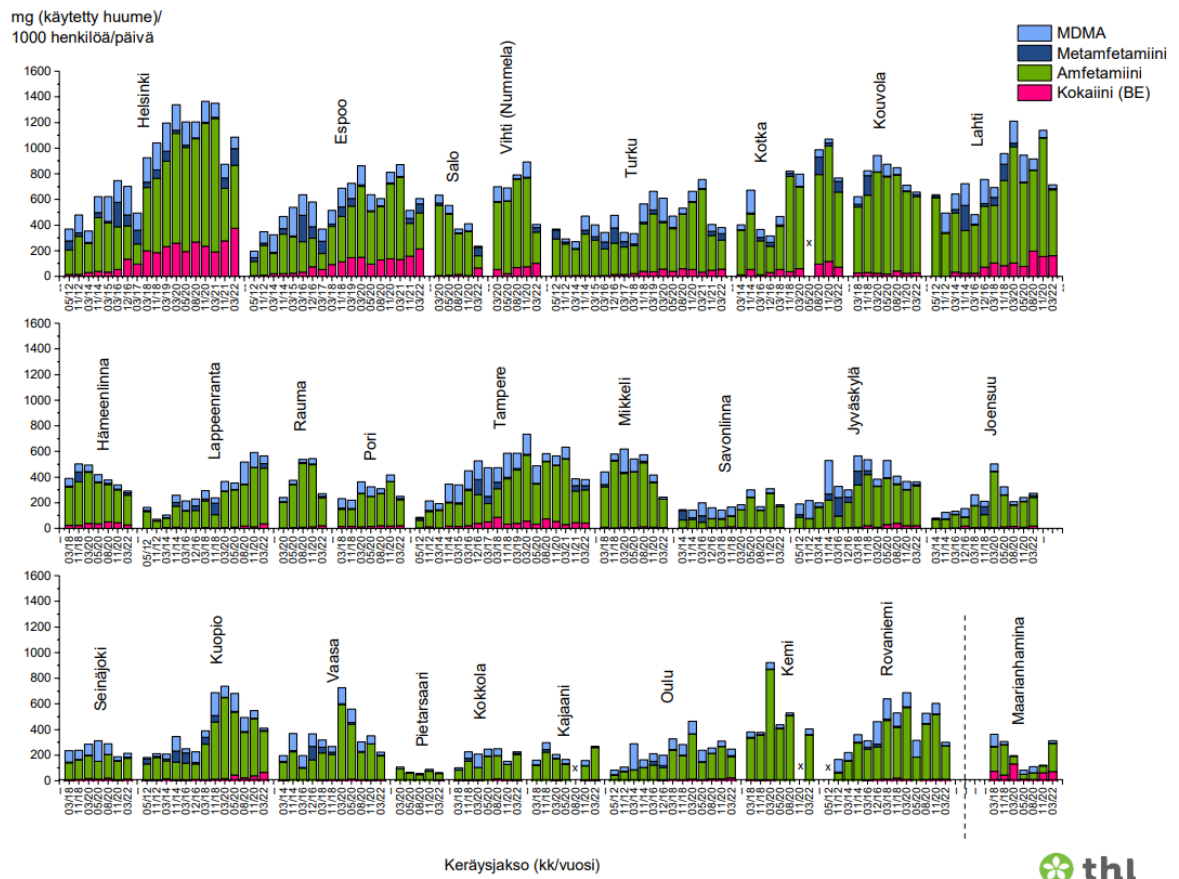
2.1 Huumausaineiden leviämisen tutkiminen

Huumeiden käyttöä ja sen levinneisyyttä pystytään tutkimaan ja tilastoimaan muutamien eri keinoin. Yksi tapa tutkia suomalaisten huumeidenkäyttöä on esimerkiksi THL:n teettämät kyselytutkimukset. Kyselytutkimuksista saatu tieto kertoo paitsi huumeiden käytön yleistymisestä, myös muun muassa käyttäjien ikä- ja sukupuolijakaumasta, huumeasenteista ja mielipiteistä sekä päihteistä aiheutuvista terveysongelmista ja hoidosta. Toinen tapa seurata huumeidenkäyttöä on THL:n vuonna 2012 aloittamat jäteveden tutkimukset. Jätevesitutkimukset antavat tietoa huumausaineiden esiintyvyydestä sekä esiintyvyydessä tapahtuvista muutoksista alueellisesti. Kolmas tapa huumeiden käytön tutkimiselle ovat huumausainerattijuopumustilastot sekä tilastot poliisin ja tullin takavarikoimista huumeista. THL vertaa jätevesitutkimusten tuloksia muuhun tutkimustietoon saadakseen mahdollisimman moniulotteisen ja luotettavan kuvan huumetilanteesta Suomessa.

Huumekyselyistä käy ilmi, että yhä useammalla suomalaisella on henkilökohtaista kokemusta huumeiden käytöstä ja että suomalaisten huumeekokeilut ovat kasvaneet jopa nelinkertaisesti sitten 1990-luvun. Huumeiden käyttö yleistyy etenkin nuorten aikuisten keskuudessa. Kannabis on yleisin käytetty tai kokeiltu huume, ja Huumekyselyn mukaan sitä on kokeillut noin 24 % väestöstä. Kannabiskokeilut olivat vuonna 2018 ensimmäistä kertaa yleisimpiä 25–34-vuotiailla, joista yli 40 % oli kokeillut kannabista vähintään kerran. Nyt kannabista kokeilleita on enemmän myös 35–44-vuotiaiden keskuudessa kuin nuorimmilla, 15–24-vuotiailla. (Karjalainen et al. 2020, 17)

Noususuhdanne huumeiden käytössä näkyy myös jätevesitutkimuksissa, joita tehdään nykyään 27:llä eri paikkakunnalla. Tutkimuksen väestöpohja kattaa tällä hetkellä yli puolet Suomen väestöstä. Jätevesistä tutkitaan huumeiden takaisinlaskettuja käyttömääriä pääsääntöisesti kahden vuoden välein kaksi kertaa vuodessa. Tutkimusten mukaan huumeiden käyttö on ollut pitkällä aikavälillä kasvussa vuoden 2021 alkuun saakka. Jätevesitutkimuksen aloitusvuoteen 2012 verrattuna useiden huumeiden yhteenlasketut käyttömäärät ovat noin kolminkertaistuneet. (THL 2022)

Kuva 2. Eri kaupunkien jätevedenpuhdistamojen toiminta-alueilla huumeiden takaisinlasketut käyttömäärät eri keräysviikkoina vuosina 2012–2020. Milligrammaa käytettyä huumetta/1000 henkilöä/päivä. (Muokattu lähteestä Jätevesitutkimus, THL)

Viimeisimmät liikehdinnät verkossa tapahtuvassa huumeakaupassa liittyvät kauppapaikkojen hajonneisuuteen. Härkösen (2023) lehtiartikkeli internethuumeakaupan viimeisimmistä muutoksista osoittaa, että huumeiden myynti lisääntyy, koska virkavallan on entistä vaikeampi päästä huumekauppiaiden jäljille. Helsingin poliisin rikostarkastaja Kimmo Sainio kertoo huumeakaupan verkossa pirstaloituneen. Erilaisia myyntiryhmiä pikaviestisovelluksissa on Sainion mukaan satoja, ellei tuhansia. Toimittajan haastatte-

lema päihdetyön ammattilainen Juha Sedegren Tukikohta ry:stä puolestaan toteaa nykyisten huumeiden internetmyyntipaikkojen olevan entistä pienempiä ja lisäksi määräaikaista. Määräaikaisuuden takana on pelko kiinni jäämisestä. (Härkönen 2023)

Sedegrenin mukaan Tor-verkossa olevia isoja huumeidenmyyntipaikkoja vastaan tehdyillä viranomaisiskuilla on myös kielteisiä vaikutuksia, joista suurin liittyy huumekaupan yhteydessä tehtyjen ryöstöjen lisääntymiseen. Ryöstöt ovat raaistuneet ja yleensä joko myyjä tai ostaja ryöstää toisen väkivaltaisesti huume-erän vaihtumisen yhteydessä. Suurin osa ryöstöistä jää kuitenkin ilmoittamatta, koska kukaan ei halua tehdä rikosilmoitusta, kun kyse on epäonnistuneesta huumekaupasta. Lisäksi Sedegren mainitsee, että siinä missä ennen Tor-verkon isojen myyntipaikkojen sulkemista niiden toimintaa pystyi seuraamaan kuka tahansa, nyt pienempiin, suljettuihin ryhmiin ei pääse viranomaiset eikä auttavat tahotkaan. Hän huomauttaa myös, että joku voi perustaa esimerkiksi valehuumemyyntiryhmän, jonka tavoitteena onkin todellisuudessa löytää sopivia ryöstön uhreja. (Härkönen 2023)

2.2 Huumeiden eri käyttötavat

Tässä selvityksessä luokittelen huumeiden käyttötapoja karkeasti kahteen eri osaan: satunnais- ja viihdekäyttöön sekä ongelmakäyttöön. Oman kouluaikaisen huumevalistuksen myötä minulle on muodostunut hyvin stereotyyppinen käsitys, että kaikki huumeidenkäyttäjät ovat lopulta ongelmakäyttäjiä. Ensin aloitetaan pienillä annoksilla ja hyvällä fiiliksellä, kunnes toleranssin kasvaessa normaali elämä ja sen hallinta vaihtuu lopulta orjuuttavaan riippuvuuteen.

Kasvava huumeidenkäyttö on lisännyt toisaalta ongelmiin johtavaa huumeidenkäyttöä, mutta samalla käyttö on lisääntynyt myös hallitun käytön piirissä (Salasuo 2004, 51). Huumeidenkäyttäjä ei siis välttämättä ole yhteiskunnasta syrjäytynyt ”muukalainen”, jonka elämänhallinta on riistäytynyt täysin ja joka on vailla työpaikkaa tai koulutusta, säännöllisiä tuloja ja hyväksi koettuja arkirutiineja. On myös niin sanotusti yhteiskunnan normien mukaisesti eläviä työssäkäyviä sekä opiskelevia ihmisiä, jotka ovat huumeiden satunnaiskäyttäjiä tai jossain määrin päivittäiskäyttäjiä mutta joiden elämä on pysynyt suurimmaksi osaksi hallinnassa.

Satunnaiskäyttö ja viihdekäyttö

Satunnaiskäyttäjiä ovat muun muassa viihdekäyttäjät, jotka käyttävät huumeita esimerkiksi viikonloppuisin tai muuna vapaa-aikana. Viihdekäytöllä pyritään saamaan myönteisiä kokemuksia esimerkiksi juhlimisen aikana ja se halutaan pitää lähtökohtaisesti hallittuna käyttönä. Myös kannabiksen tapakäyttäjät voidaan lukea viihdekäyttäjiksi. (Salasuo

2004, 154). Salasuo (2004, 154) viittaa Hakkaraisen vuoden 1987 teokseen, jossa todetaan, että kannabiksen pitkäaikainen käyttö on mahdollista, koska se ei aiheuta kovinkaan helposti riippuvuutta. Tämän kandidaatintyön haastateltavilla oli toisiinsa nähden hyvin saman tyylinen alku päihteiden käytössä. Molempien päihteiden käytön aloitus noudatti seuraavaa järjestystä: tupakka, alkoholi, kannabis ja kovemmat huumeet. Pohdittavaksi jää, mitkä asiat vaikuttavat kunkin yksilön kohdalla siihen, johtaako viihdekäyttö myöhemmin ongelmakäyttöön.

Huumeiden satunnaiskäyttö voi liittyä myös opiskeluissa tai työelämässä pärjäämiseen. ”Mikrodoussaus” (microdosing) eli mikroannostelu tarkoittaa psykedeelien käyttämistä hyvin pienillä annoksilla. Sen tarkoituksena on tehostaa kognitiivista toimintakykyä suoriutua paremmin esimerkiksi työ- tai opiskelutehtävistä (Kuusisto 2022). Eräässä YouTube-videossa palvelusuunnittelijayrittäjä kertoi kokemuksiaan mikroannostelusta. Hänen mukaansa käytettyä psykedeelia annostellaan normaaliin, päihtymistarkoituksen annosteluun verrattuna noin 15–20 kertaa vähemmän. Hänen kokemuksensa mukaan työtehokkuus, luovuus sekä ratkaisukeskeisyys ja keskittymiskyky ovat parantuneet huomattavasti mikroannostelun myötä. (MTV Sub 2019)

Ongelmakäyttö

THL: raportissa Huuometilanne Suomessa 2020 huumeiden ongelmakäyttöä määritellään seuraavasti (Rönkä & Markkula 2020, 37): ”Huumeiden ongelmakäytöllä tarkoitetaan käyttöä, josta on aiheutunut vakavia sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja. Useimmiten ongelmakäyttöön liittyy huumeriippuvuus ja terveydellisesti haitallisia käyttötapoja, kuten pistäminen”. Ongelmakäyttöön liittyy usein myös työttömyys, asunnottomuus, kouluttamattomuus, vähävaraisuus sekä sosiaaliset ongelmat. Lisäksi ongelmakäyttäjät ovat usein tekemisissä myös päihdehuollon ja viranomaisten kanssa. (Salasuo 2004, 152) Tässä kandidaatintyössä haastateltavat tunnistivat olleensa nimenomaan huumeiden ongelmakäyttäjää.

Nykytutkimusten mukaan eteenkin ongelmakäyttäjille rangaistusta parempi vaihtoehto olisi hoitoon pääsy. Mediassa on viime aikoina ollut esillä huumeiden dekriminisointi. THL:n (2020) raportin mukaan huumeiden dekriminisoinnin tarkoituksena olisi muun muassa vähentää yliannostuksesta johtuvia kuolemia vahvistamalla sosiaali- ja terveydenhuoltoa huumeiden käyttöön puuttumisessa. Tämä puolestaan tarkoittaisi sitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon resursseja olisi lisättävä myös haittojen vähentämispalveluihin. Pelkkä lakimuutos huumeiden hallussapidon tai käytön suhteen ei riitä vähentämään huumekuolemia. (Unlu et al. 2020, 7)

3. HAASTATTELUT

Tässä kandidaatintyössä haastattelen kahta henkilöä, joilla on taustaa huumeidenkäyttäjinä. Olen kiinnostunut tutkimaan, millaisena kaupunki, kadut ja reitit sekä alueet heille näyttävät ja minkälaisia tunnelmia jotkin alueet tai reitit herättävät. Tutkimuksen arkaluonteisuuden vuoksi en voi tuoda esiin, miten rekrytoin haastateltavat, mutta sen voin paljastaa, että rekrytointi oli ennalta odotettua hankalampaa. Tämän vuoksi haastateltavaksi suostuvia henkilöitä löytyi lopulta kaksi ja tässä kandidaatin tutkielmassa käytän heistä nimimerkkejä H1 ja H2.

Haastattelut tapahtuivat eri ajankohtina eri paikkakunnilla Suomessa, ja haastattelupaikkoina olivat ympäristöltä suljetut tilat. Molemmat haastateltavat ovat miespuolisia, joiden huumeidenkäyttö on ollut ongelmakäyttöä ja ajoittunut menneisyyteen, eivätkä he tänä päivänä ole riippuvaisia päihteidenkäytöstä. Huumeiden käyttö ajoittui myös aikaan ennen huumekaupan siirtymistä internettiin. Sen vuoksi haastateltavien kokemukset voivat poiketa joiltain osin siitä, miltä huumemaailma nykypäivänä näyttää.

Koska minulla itselläni ei ole kokemusta huumemaailmasta, en ollut täysin varma siitä, osaanko kysyä haastattelussa "oikeita" kysymyksiä niin, että haastattelut olisivat mahdollisimman hedelmällisiä ja että henkilöt kertoisivat asioita, jotka ovat heidän kannaltaan merkityksellisiä. Sen vuoksi aloitin haastattelut pyytämällä henkilöitä itseään kertomaan jotain taustastaan huumeidenkäyttäjänä ja näin sain haastateltavien kertomuksesta vinkkiä seuraavaan kysymykseen. Pyrkimykseni oli, että haastattelutilanteet olisivat hyvin vapaamuotoisia ja luontevia keskusteluita, joissa ei tarvitsisi edetä ennalta suunnitellun rungon tai haastattelukysymysten mukaisesti. Olin kuitenkin listannut joitain tukikysymyksiä, joihin halusin saada vastauksia. Tukikysymyksiksi haastattelussa valikoituivat seuraavat kysymykset:

- Kerro kokemuksistasi liikkua kaupungilla päihteiden käyttäjänä tai niiden vaikutuksen alaisena?
- Vaikuttivatko vuorokaudenajat kaupungissa liikkumiseen tai valittuihin reitteihin?
- Oliko joitain tiettyjä paikkoja tai reittejä, joissa tapahtui huumeiden käyttöä tai huumekauppaa, mutta mikä oli näkymättömissä muille kuin huumeidenkäyttäjille?
- Pystyykö kaupunkisuunnittelun keinoin vaikuttamaan jotenkin huumemaailmaan? Jos kyllä, mitä keinoja ne olisivat?

- Mitkä paikat ja / tai reitit koet turvallisiksi kaupungissa ja miksi?
- Mitkä paikat ja / tai reitit koet turvattomiksi kaupungissa ja miksi?
- Onko kaupungissasi alueita tai paikkoja, johon et koe olevasi tervetullut taustasi tai huumeidenkäyttösi vuoksi?

Haastattelujen yhdeksi keskeiseksi teemaksi nousi turvallisuuden ja turvattomuuden kokeminen. Tällä pyrin hahmottamaan huumemaailmassa sisällä olleiden henkilöiden tunnekokemuksia kaupunkitilassa. Turvallisuuden ja turvattomuuden kokemisesta pyrin havainnoimaan, mistä elementeistä se koostuu. Tarkastelen, koostuuko turvallisuuden ja turvattomuuden tunne esimerkiksi rakennetusta ympäristöstä, sosiaalisesta verkostosta tai jostain muusta. Lisäksi haastattelun aikana nousi esille käyttöhuonekeskustelu sekä sukupuolen merkitys huumemaailmassa.

Nauhoitin haastattelut oman muistini tueksi sekä mahdollista jatkotutkimusta ajatellen. Haastateltavat allekirjoittivat suostumuslomakkeen, jossa suostuivat haastatteluun, sen nauhoittamiseen sekä haastattelumateriaalin mahdolliseen myöhempään tutkimuskäyttöön (vapaaehtoinen valinta). Aiheen arkaluoteisuuden vuoksi en kerännyt ollenkaan henkilötietoja ja lisäksi kaikki haastateltavista kirjoitettu teksti on vielä erikseen hyväksytty heillä.

Tässä kandidaatintyössä olen poistanut joitain haastatteluaineistossa esiintyviä täytesanoja. Tällaisilla täytesanoilla tarkoitan peräkkäin toistuvia samoja sanoja, tai sanoja ja mietintä-ääniä, joilla ei ole aiheen ymmärrettävyyden kannalta merkitystä. Olen myös lyhentänyt lauseita sellaisissa tapauksissa, joissa aihe on vaihtunut kesken lauseen tai lauseiden välissä on ollut sellaisia henkilöiden tai paikkojen nimiä, jotka voisivat johtaa haastateltavan henkilön tunnistamiseen tai alueen leimautumiseen. Virkkeistä on jätetty osa pois myös siinä tapauksessa, jos ne ovat vaikeuttaneet asian ymmärrettävyyttä.

3.1 Ympäristön kokeminen päihteidenkäyttäjänä

Ympäristön kokeminen on hyvin subjektiivista. Monet asiat eletyssä elämässämme vaikuttavat siihen, miten koemme ja ymmärrämme aistimaamme ympäristöä. Minua kiinnostaa, onko huumeita käyttävien kokemus ympäristöstä erilainen kuin se, mihin itse olen tottunut ja mitä itse pidän normaalina.

Molemmista haastatteluista käy ilmi, että ympäristön kokemiseen ja siellä liikkumiseen on selvästi vaikutusta huumausaineiden käyttämisellä. Huumausaineiden vaikutuksen

alaisena oleminen vaikuttaa esimerkiksi valittuihin kulkutapoihin ja -reitteihin, muiden ihmisten välttelyyn sekä liikkumiseen eri vuorokaudenaikoina. Myös sukupuolella on merkitystä liikkumisen vapaudessa sekä turvallisuuden kokemisessa.

Ensimmäinen haastateltava kertoi, että päiväsaikaan hoidettiin vain välttämättömät liikkumiset ja että liikkuminen ajoittui pääosin yöaikaan, kun muut ihmiset eivät olleet liikkeillä. Lisäksi oleminen tapahtui pääosin jonkun henkilön kotona. Yöaikaan liikkuminen taas tapahtui syrjäisempiä reittejä pitkin. Liikkumista rajoitti yhtäältä virkavallan kohtaamisen pelko, mutta toisaalta myös se, ettei ollut samaistumispintaa niin sanottujen normaaliarkea elävien ihmisten kanssa.

”Sit jos liikutaan, ni liikutaan autolla tai jollai, jotain sivukujia pitkin paikasta A paikkaan B. - - Et ei oo sellasta niinku normaaliarkee ollenkaan.” H1

”Joo, sillon ku ei oo taas muuten ihmisiä paljon liikkeellä ja sitte me liikuttiin vaan, ni poliisinki on helppo niinku ynnätä se että nää ei oo ihan laillisilla asioilla. Mutta mahdollisimman huomiota herättämättömästi.” H1

”Yöaikahan nyt se oli ehkä suositumpi ihan vaan sen takia, koska sillon ihmiset oli juhlimassa. Ei sitten niinku muuten. Se riippuu vähän tietenki aineestaki mut jos niinku piriäki, niin se on ihan sama mitä kello on. Yöllä tai aamulla tai koska vaan niin kyllä sitä mentiin. En mä kyllä näkis että (vuorokaudenaika) vaikutti millään tavalla.” H2

”Ajaessa sellasia reittejä missä on kiinnijäämisen mahdollisuus pieni. Siis mä ajoin pilvessä tai napeissa aiemmin – siitä mä jäin kiinni. Pilvessä mä ajoin varmaan vuoden päivät taksia. Ja sillon kun mä ajoin niin kyllä mä valittin reittini, koska mä tiesin suht hyvin missä poliisikin menee, yleensä. Mut semmoset hiljasemmat ja pimeämmät reitit, niin kyllä mä niitä menin yleensä.” H2

”P:n puisto oli ehkä semmonen suosittu, mistä oikastiin juurikin sen puistomaisuuden takia – se oli piilossa, oli hämärää. Jos siellä pyöri jotaki porukkaa illalla, ni se yleensä oli vähän saman henkistä porukkaa.” H2

Haastatteluista käy ilmi hyvin, että muiden kuin huumeidenkäyttäjien välttely vaikuttaa myös valittuihin kulkureitteihin.

”Enemmän me pyrittiin olee semmosissa paikoissa, missä ei ollu ihmisiä. Varmaan se kiinnijäämisen pelko oli ehkä enemmän se. Että mä tykkäsin siis järvenrannasta ja tämmösestä metsikkötyyillisestä saaresta, missä ei siis oikeesti oo ketään.” H2

”Ja amfetamiiniriippuvaiset paljon ei tykkää muutenkaan kävellä tuolla ihmisten ilmoilla, koska siinon pikkasen semmonen skitsofreeninen olo ja muuta. Varsinki ihmisten seurassa ketkä ei oo päihteisissä, ku siinon tavallaan vähän ylivalppaampi, ni sitä kelailee kaikkee, että näkeeköhän musta. Ni se on epämukava olla sitte.”

H1

H1 kertoo haastattelussa, että liikkuminen vaati aina jonkun syyn, joka liittyi useimmiten huumeiden hankintaan, tapaamisiin muiden huumeidenkäyttäjien kanssa tai varkaisiin menoon. Harvemmin tapahtui sellaista huihin vuoksi liikkumista. Haastateltavan mukaan liikkumiseen vaikutti myös se, oliko vain huumeiden käyttäjänä vai myös myyjänä.

”Et aina oli joku niinku tavallaan tarkoitus ku mentiin johonki, että joko mentiin hakemaan huumeita, se oli joku huumeidenhakureissu. Saatettiin lähteä jonnekkii toiseen kaupunkiin hakemaan huumeita, tai sit jos omassa kaupungissa pyörittiin, mentiin johonki toiseen paikkaan missä oli muita huumeidenkäyttäjiä. Tai sit oli ehkä joku, sillan nuorempana varsinki ku ei niinkään myyty huumeita vaan enemmänki varastettiin ja vaihdettiin sitte sitä varastettua tavaraa huumeisiin, ni yöllä sitte käytiin varkaissa.” H1

”Mullaki se sitte helpottu ku mä rupesin ite myymään enemmän huumeita ni sit mulla oli niitä huumeita, et mun ei tarvinnu tavallaan liikkua niin paljon. - - mulla oli myös yleensä aina yks myyjä itelläni et tavallaan se myyjä vaan kävi mun luona hakemassa lisää tavaraa - - koska se on aina riski sitte niinku poliisin suhteen ja ihmiset rupee kiinnittämää huomioo ku jatkuvasti ramppaa porukka.” H1

Haastateltavat kertovat myös, että mitään varsinaista julkista paikkaa huumeiden kauppaamiselle ei ollut. Kaupat tehtiin usein jossain syrjässä, esimerkiksi metsän laitamilla tai jossain asunnossa, varsinkin jos piti keskustella tai punnita jotain. Pyrittiin välttelemään ihmisiä. Toisaalta taas nopeisiin kauppoihin, joissa tavara ja raha vain vaihtavat omistajaa, ihmispaljous oli hyväkin asia.

”Ei ollu semmosta. Se oli enemmän niinkun asunnoissa tapahtuvaa. Piilossa tapahtuvaa. Ei ollu mitään jenkkiyylistä et joku on kadun kulmalla ja myy nyssäköitä. Et se ois jääny kiinni siitä heti.” H2

”Ainaki siihen aikaan niin kyllä se niinkun kotona tapahtu se huumekauppa. Ainut on Koskikeskus, missä on minulle tultu siis mun pipon perusteella kannabista kauppaamaan. - - Mutta kyllä se oli niinku kotona tapahtuvaa. Se oli yleensä päihteidenkäyttäjien, siis myyjien kotona, ku sun piti niinku päästä sinne ja nimenomaan tuntea joku et sä pääsit sinne sisälle.” H2

Haastattelussa kävi ilmi myös, että huumeet vaikuttavat tunnemaailmaan. Se taas osaltaan vaikuttaa siihen millä tavalla kokee tai näkee ympäristöään. Kysyin haastateltavalta kokemuksista esimerkiksi luonnon tai rakennetun ympäristön havainnoinnista tai ihastelusta.

”Huumeidenkäytössä se euforia on niin voimakas, että se tuo tavallaan sen tunteen. Et se ei tuu niinku tavallaan susta itestäs. Sä voit olla vaikka tosi kurjassaki paikassa ja sit ku sä vedät kamaa ja se euforia tulee nyt ni sul on tavallaan hieno fiilis olla siinä. Et vitsi mikä paikka, oot jossain kivisellissä suunnilleen.” H1

Tunnemaailman lisäksi huumeet vaikuttavat arjen rytmitykseen ja käyttäjä voi joutua suunnittelemaan menoja ja päivän ohjelmaa huumeiden käytön ehdoilla.

”Piti aina miettiä että mihin mennään ja missä voi sitte rauhassa ja... Ei voi vaan tosta niinku kyläilemään mennä että ’mä lähen vetämään vessaan fixit’, kun on tavallisista ihmisistä kysymys.” H1

Pohdittiin haastateltavien kanssa huumeiden saatavuutta ennen verrattuna nykypäivään. Molemmissa keskusteluissa todettiin, että nykypäivänä huumeiden saatavuus on todella helppoa. Puhelimella voi esimerkiksi Snapchat-sovelluksella hankkia huumeita omalta kotisohvalta tai sieltä missä kulloinkin sattuu olemaan. Mitään varsinaisia verkostoja tai huumeita myyviä henkilöitä ei tarvitse tuntea eikä tietää missä he asuvat aloitukseen käytön. Mutta aiemmin ei ollut näin. Piti nähdä enemmän vaivaa, olla suunnitelmallisempi ja liikkua enemmän.

”Joo, Snapchatista saa jos haluaa. Ja ne tuo ihan siis koulullekin täällä. Et aika paljon helpompaa. Et jos mulle olis joku tullu joskus kysymään että ostatko, ni se olis ollu ihan ihme. Sitä piti niinku ettiä – piti tietää kanavat. Nyt ei tarvii tuntee ketään. Sitä tullaan tarjoamaan.” H2

”Kyllä piti tuntea ihmiset. Sitte se ei ollu aina niin helppoo. Useimmiten piti lähteä ite hakemaan jostain toisesta, isommasta kaupungista. Tänä päivänähän jokaisessa pikkukaupungissa on ja netin välityksellä tosiaan saa yhteyttä ihmisiin ja ei tarvii kotoota poistua välttämättä että saat huumeita.” H1

3.2 Turvallisuuden kokeminen

Mietin myös sitä, vaikuttavatko huumeet jotenkin siihen missä uskaltaa liikkua kaupungilla. Ensimmäinen haastateltava kertoikin, että väkivallan riskin myötä piti myös varustautua erilaisin asein liikkuesssa kaupungilla. Varsinkin mitä pidemmälle oli edennyt myyjän asemassa ja mitä enemmän oli huumeita myynnissä, sitä suurempi pelko oli joutua

ryöstön kohteeksi kaupungilla tai kotona. Toinen haastateltava taas muisteli erään kaupakeskuksen takana olevaa sisäänkäyntialuetta vaarallisena paikkana.

”Niissä piireissä ku siellä oli aina se väkivallan mahdollisuus. Varsinki ku kovia huumeita, ni siinä oli mahdollisuus se että jotkut haulaa niinku ottaa sulta väkisin jotain. Ja siihen liitty sitte, että mullaki oli aina jonkunlainen ase että, siis niinku pistooli tai haulikko ja sitte erilaisia muita, puukkoja ja tämmösiä. Et silleen oli aina varustautunu ku liikku. Mutta ei niinku muitten ihmisten taholta vaan sen oman piirin taholta.” H1

”Mut se oli enemmän tunnettu siitä et siinä ryöstettiin ihmisiä. Sait sä sieltä huumeita, mutta siis minäkään en uskaltanu mennä sinne. Siellä sai pataan tai puukosta.” H2

”Toinen on ehkä sitte tuo, mikä on nykyäänkin niin on tuo rautatieasematunneli. Sanotaan, et sinne en välttämättä niinku illalla, no nyt voisin mennä, mutta silloin en kyllä menny mielellään.” H2

Haastateltava kertoi myös muutamasta asuinalueesta, jotka tuntuivat turvattomilta siihen aikaan. Turvattomuutta asuinalueella loi se, että siellä oli paljon rikollisuutta ja päihteidenkäyttöä. Integraatio oli kuitenkin vaikea kysymys haastateltavan mielestä, koska vaikka jotkut hyötyisivät siitä, toisille siitä on haittaa.

”- oli asuinalue, mikä on niinku tunnetusti vaarallinen, mutta se johtu siitä et sinne oli pakkautunu vaan tälläset päihteidenkäyttäjät ja rikolliset.” H2

”Ja L:n asuinalue - - niin sehän oli niinku pitkään sellanen, jos linnasta vapautu, ni sijoitettiin sinne. Mielenterveyspotilaat sijoitettiin sinne. Siellä oli lastensuojelulaitoksia. Et se oli niinku tosi karsee paikka. Siellä oli pedofiiliä ja siel oli niinku kaiken maailman kekkulia. Et sellanen niinku politiikka, mitä kaupunki harrasti, että tiettyyn asuinalueeseen lyötiin aina rikolliset, sanotaan näin, ni se teki siitä turvatonta.” H2

”Että sinänsä se on muille asukkaille, mä nään et se on hyvä, että laitetaan samaan paikkaan. Mut tietenkään niille, jotka siellä jo asuu ni se ei oo sitte.” H2

Haastatteluissa pohdittiin myös naisen asemaa huumemaailmassa ja sitä, miten se vaikuttaa ympäristössä liikkumiseen. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että naisena olemisen huumeiden käyttäjänä on vaarallisempaa ja riskialttiimpaa väkivallan kohteeksi joutumiselle. H2:n mukaan naisten kaupunkikuva on varmasti pelottavampi ja raadollisempi, koska naiset ovat haavoittuvammassa asemassa.

”Suurimmaks osaks se oli kuitenkin sitä, että nainen tavallaan alistuu niissä piireissä siihen, että voi olla, että vähän joutuu vaikka seksiä harrastamaan tai muuta että pääsee jonneki kämpille jonkun kaverin luokse millä on huumeita.” H1

”Ihan jo senki takia, että vaikeampi laittaa vastaan ihmisille. Kyllä mä niinku kokoni puolesta jo niinku, vaikka pelkäsin, niin kyllä mä nyt vastaan olisin laittanu. Mutta kyllä naisena niin olisin jättäny monen paikan menemättä. Vaikka justiin sanoin, että jonkinlainen moraali on, niin sitten taas naisten suhteen niin ei oo narkkareilla mitään moraalialia. Ei niinku minkäänlaista.” H2

”Ja sitte raiskaukset jo pelkästään. Kyllä olis joutunu kattomaan niinkun vähän paremmin. Ja semmosia esimerkkejäkin on, että ois toivonu että moni ois kattonu vähän paremmin reittinsä.” H2

3.3 Kaupunkisuunnittelun vaikutuksia huumemaailmaan

Arkkitehtuurin opiskelijana mietin sitä, voisiko ympäristön suunnittelulla vaikuttaa päihteiden käyttäjien maailmaan esimerkiksi liikkumisen tai oleskelupaikkojen osalta ja mitä nämä keinot voisivat olla. Molempien haastateltavien mielestä ympäristön suunnittelulla voi vaikuttaa päihteidenkäyttäjien liikkumiseen. H1 toi esiin näkökulman, jossa tiettyjen palveluiden, kuten Alkon, markettien ja baarien sijoittaminen puiston lähetyville vaikuttaa esimerkiksi alkoholistien ja sekakäyttäjien oleskeluun puistossa varsinkin kesäisin. Julkiset vessat, erilaiset näkösuojat ja pusikot puistojen yhteydessä luovat ihanteelliset olosuhteet päihteiden käyttämiselle, kaupankäynnille ja kokoontumiselle.

”Miten kaupat sijoittuu ja sit ettei siin oo oikeen semmosta niinku suoja saa tilaa missä voi niinku puljailla tai sitte tehdä ihan tarpeitaan tai muuta, että ne ois semmosia aika mukavan aukeita ne puistot ni sillon aina vähemmän on porukkaa semmosissa puistoissa.” H1

Puistot nousivat esiin myös toisessa keskustelussa. Syrjäisemmät, ei valaistut puistot vetävät päihteiden käyttäjiä puoleensa. Totesimme, että valaistuksen avulla voidaan vaikuttaa oleskeluun monissa paikoissa, kuten puistoissa ja siltojen alla.

”Se on viihtysä, se on hämärä, siellä ei tuu häiriötä niin sanotusti, sit siellä on paikkoja joissa olla. Yleensä ne on niitä lasten, valitettavasti, niitä keinoja sun muita. Siellä saa olla rauhassa.” H2

”Yleensä hämävät paikat vetää hämäreitä ihmisiä puoleensa, ikävä kyllä.” H2

”Semmoset hämärät ja vähän piiloon jäävät paikat niin, ainaki sillä, että tekis niistä hirveän valosat. Jos paikassa on hirveen paljon valoja ni sit siellä ei oo kyllä narkareitakaan.” H2

Valaistuksella tuntui olevan merkittävää vaikutusta huumeidenkäyttäjien kokoontumis- ja liikkumispaikkoihin haastateltavan näkökulmasta entisenä päihteidenkäyttäjänä. Hirvolan (2016, 56) teoksessa Turvallinen kaupunki, näkökohtia rakennetun ympäristön suunnitteluun ja toteutukseen selitetään, että ympäristö voi ohjata käyttäytymistä joko mahdollistaen rikollisen toiminnan tai ehkäisten sitä kannustamalla tarkoituksenmukaiseen toimintaan. Rikosten ehkäisystä ympäristön suunnittelun avulla käytetään lyhennettä CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design). Sen tarkoituksena on lisätä rikoksen tekemisestä koituvaa vaivannäköä ympäristön suunnittelun keinoin, jotta rikoksen tekijä luopuisi aikeistaan ja näin rikokset vähenisivät. Lisäksi rakennusten ja tilojen suunnittelun sekä fyysisen tilan muotoilun tavoitteena on tilan käyttäjien turvallisuuden tunteen lisääminen. (Hirvola 2016, 78)

Yksi CPTED:in keinoista on luonnollisen valvonnan edistäminen. Tilojen toimintojen ja fyysisten elementtien harkitulla sijoittelulla pyritään edistämään ihmisten näkemistä sekä nähdyksi tulemistä. Sisäänkäyntien sijoittelu, valaistus, aidat ja istutukset ovat työkaluja, joilla ohjataan ihmisten liikkumista ympäristössä. Valaistus edistää myös luonnollista valvontaa, eli valvontaa, joka tapahtuu alueen asukkaiden ja siellä liikkuvien ihmisten toimesta. Kun valaistus ja näkyvyys ovat hyvät, on helpompi erottaa hämäreperäinen liikehdintä ja toiminta ja tehdä siitä ilmoitus. Heikosti valvotuille paikoille kuten parkkihalleihin ja -alueille, alikulkuihin, pysäkeille, kävely- ja pyöräteille sekä takapihoille tarvitaan hyvää valaistusta. Rakennusten julkisivuja valaisemalla saadaan aikaan paitsi tunnelman luomista, sillä voidaan ehkäistä mahdollista asiatonta liikkumista rakennuksen lähetyvillä. Rakennusta tai sen osia valaisemalla voidaan lisäksi ehkäistä julkisivussa olevien syvennysten pimeitä loukkoja niin, ettei niihin pääse piiloutumaan. (Hirvola 2016, 58, 78)

Haastatteluissa tuli esiin myös valvontakameroiden merkitys. Kumpikin haastateltava oli sitä mieltä, että rikosten tekemistä hillitsee osittain valvontakameroiden läsnäolo. Koskela käsittelee aihetta kirjassaan Pelkokierre (2009). Hänen mukaansa valvontakameroiden olemassaololla ei ole ainoastaan positiivisia vaikutuksia. Vaikka niiden alkuperäinen asentamisen motiivi on ollut rikoksentorjunta, niillä voi myös olla negatiivisia vaikutuksia pelon lietsojina. Lisäksi valvontaan liittyy myös eettisempiä kysymyksiä siitä, kuka valvoo ja kontrolloi ja ketä. (Koskela 2009, 218)

”Kyllä mä niinku Tampereellakin näkisin että semmoset, jossa on valvonta niin, no joo, siellä voi olla käyttäjiä, mut sitte ehkä sellanen väkivallan uhka on huomattavasti pienempi.” H2

Keskustelussa mietittiin myös käyttöhuoneiden tuomista osaksi yhteiskuntaa. Haastatte- luissa esiin nousseet huomioid olivat avartavia. Käyttöhuoneet koettiin kummassakin haastattelussa huonoksi tai ainakin jokseenkin huonoksi ideaksi. Näkökulmaksi nousi muun muassa käyttöhuoneen mahdollistama ympäristö muulle toiminnalle kuin vain käytölle. Esimerkiksi huumeiden ostaminen ja vaihtaminen sekä uusien suhteiden luominen ja asioiden sopiminen mahdollistuisivat. Mahdollista olisi myös se, että joku tulisi paikalle ilman huumeita vain ostotarkoituksessa. Lisäksi esiin nousi huumeiden käyttöön liittyvä häpeä sekä toisten käyttäjien arvaamattomuus.

”Niin totta kai siellä tapahtuu muutaki ku pelkkää sitä huumeidenkäyttöä. Sovitaan uusia juttuja ja vaihdetaan ehkä kamaa tai vastaavaa. Joku saattaa tulla sinne ilman kamaa, että se sais joltain kamaa. Et siis totta kaihan se menee semmoseks. Et kuka yhtään tietää noista asioista jotain ni ymmärtää et näinhän se menee. Et en kyllä kannata ollenkaan tollasia asioita.” H1

”Mä en usko, että moni uskaltaa mennä sinne. - - No mä olin puolitoista vuotta koditon, mutta tota, mä olin niin pienellä paikkakunnalla, että mulla oli aina joku paikka mihin mä pääsin yöksi. Ja mä pääsin vetämään myös siis aineita aina johonkin. Jos olis ollu semmonen mahdollisuus, olisinko menny, niin en usko, että olisin menny. Ihan jo pelkästään sen takia, että muut ihmiset näkee että mä käytän. Se oli häpeä. Mä häpesin sitä ehkä jollain tasolla. - - Sitte toinen asia on toiset käyttäjät. Aina mä pelkäsin. Sitä näki niin paljon. Et sun paras kaveriki voi olla vaikka kuinka arvaamaton.” H2

”Nyt varsinkin tänä päivänä, niin mä väittäisin että suurin osa on pirin ja Subutexin käyttäjiä. Siin on kaks semmosta ihmistyyppiä, joiden kans minä en oo missään tekemisissä. Nykypäivänä jos tulee vastaan ni mä vaihdan kadun puolta. Et ois huone täynnä sellasia, ni en ikäpäivänä menisi sinne.” H2

”Mutta jos mä lähtisin nyt käyttämään ja olis mahollisuus, ni en menisi. En menisi semmoseen paikkaan. Ihan oman turvallisuuteni vuoks.” H2

Käyttöhuoneista on käyty viime aikoina keskustelua ja muun muassa Helsingin kaupungin (2019) Valvotun huumeidenkäyttötilan selvitysryhmä on tehnyt selvityksen mahdollisuudesta avata Helsinkiin valvottuja huumeiden käyttötiloja. Työryhmän lopputulema oli käyttöhuoneita puoltava. Lausunnon mukaan olisi todennäköistä, että käyttöhuoneet vä-

hentäisivät huumeiden käytöstä koituvia terveyshaittoja sekä oheissairastavuutta. Lisäksi se kartuttaisi huumeidenkäyttäjien terveystaitoja ja vähentäisi huumeiden käytöstä aiheutuvia häiriöitä alueellisesti. Selvityksessä tuodaan esiin myös käyttöhuoneiden positiiviset kokemukset Euroopassa. Selvitystä varten tehtiin käyttöhuoneen mahdollisiin asiakkaisiin kohdistettu kysely sekä lisäksi haastateltiin kolmea huumeidenkäyttäjää. (Selvitys 2019, 7–9, 19)

Suomen tämänhetkinen huumausainelainsäädäntö ei kuitenkaan mahdollista käyttöhuoneiden perustamista. Lainsäädännön muuttamiseksi tehdyn kansalaisaloitteen huumeidenkäytön valvotuista tiloista on allekirjoittanut viime vuonna yli 50 000 ja asia on viety eduskuntaan (Kansalaisaloite 2022). Eriäviäkin mielipiteitä löytyy. Joensuun ja Satakunnan (2022) lehtihaastattelussa eräs kuivilla oleva, 20 vuotta huumeita käyttänyt Tuomas Ketola pohtii myös käyttöhuoneiden toimivuutta. Häneltä ei liikene kannatusta käyttöhuoneisiin eikä hän usko niiden olevan toimiva ratkaisu esimerkiksi yliannostusten vähentämiseksi. Haastattelun loppuun hän vielä toteakin, että ”Asiasta puhuvat ihmiset, joilla on käytössään vain dataa. Enemmän pitäisi kuunnella esimerkiksi minunlaisiani ihmisiä. Meiltä saa parempaa infoa.”

Itselläni herää kysymys, voisiko nykyisten ja entisten narkomaanien näkökulmissa olla merkittävää eroa käyttöhuonekeskustelussa. Jäin pohtimaan sitä, että entisten huumeidenkäyttäjien perspektiivi on asiantunteva, mutta samalla ikään kuin ulkopuolinen. Heillä on toden näköisesti iso motivaatio päästä irti huumeista sekä pysyä kuivilla lopullisesti. Tällöin näkökulma huumeiden käyttöä mahdollistavista tiloista voi olla laajempi ja joissain määrin avoimempi, kuin henkilöillä, jotka saattaisivat hyötyä tilasta muutenkin kuin tarkoituksenmukaisessa mielessä.

3.4 Huumeriippuvuuden jälkeinen liikkuminen

Nyt kun kummallakin haastateltavallani on se tilanne, että huumeidenkäytöstä on pitkä aika, niin meille tarjoutui hyvä tilaisuus vertailla kaupungilla liikkumista huumeiden käyttäjänä versus raitistumisen jälkeen. Olin utelias kuulemaan miten ”normaalin” elämän eläminen vanhana huumeidenkäyttäjänä näyttäytyy liikkumisen näkökulmasta. Kummassakin haastattelussa tuli esiin se, että entisenä huumeriippuvaisena on helppo tunnistaa heti kadulla liikkussa henkilöt, jotka ovat huumeiden vaikutuksen alaisena, sekä paikat, joissa päihteiden käyttäjät kokoontuvat. Haastateltavat kertoivat väistelevänsä mielellään paikkoja, jotka muistuttavat entistä elämää, olivatpa ne sitten ulko- tai sisätiloja.

”Mä väistelen tiettyjä paikkoja tuolla. Et itseasiassa nykysin mä väistelen paljon enemmän, ku mä en halua nähä niitä. Tuolla tietyt puistot ja tietyt paikat, ni mä kierrän ne aina jos mä pyörälläki tuolla ajelen, ku mä nään jo kaukaa et siellä on semmonen rypäs porukkaa.” H1

”Tampereella mä vältän kaikkia - - vähänkin hämärämpiä paikkoja. Sillanalustat, Koskikeskuksen takaa menee sen kosken yli semmonen pitkä silta. Sinne mä en menisi. Sitte siitä Koskikeskuksen takaa - - se menee, onks se Laukontori siellä alhaalla? Se menee semmosta vanhaa, tosi kapeaa käytävää, mikä on siis tosi korkea sellanen tiilirakennus, mis on baareja ja mitä kaikkea siin on, ni se on kans sellanen. Semmoset paikat, jotka mun käyttöön ehkä liittyy, niin niitä mä varon. Toki ne ei välttämättä enää oo sellasia. Mut kaikki sellaset hämärät, juuri sillanalustat ja sitte kaikki mikä on katettu, että on kattoa ja ikkunaa sun muuta, mut pihalla, ni niitä. Kyllä mä Tampereella niitä vältän illalla.” H2

Ympäristön turvallisuudesta subjektiivisesti koettuna puhutaan myös Hirvolan (2016) teoksessa. Kirjassa pohditaan, että ihmisten kokemukset ympäristössä ja siinä tapahtuvassa toiminnassa suodattuvat oman aiemmin eletyn kokemusmaailman kautta. Tämä johtaa siihen, että erilaiset ympäristöt vaikuttavat eri lailla turvallisilta tai turvattomilta eri ihmisten näkökulmasta. Joku voi tuntea toiselle turvattoman ympäristön täysin turvallisena, tai päinvastoin. (Hirvola 2016, 75)

On kuitenkin olemassa joitain elementtejä, jotka yleisesti tulkitaan mahdollisen vaaran merkeiksi. Esimerkiksi fyysisen epäjärjestyksen merkeiksi luetaan muun muassa rapsitutuneet julkisivut rakennuksissa, tyhjillään olevat rakennukset, rikkiäiset katulamput ja roskat, kun taas sosiaalisesta epäjärjestyksestä kertovat muun muassa juopottelu ja levoton käyttäytyminen. Suljetun tuntuiset ja tyhjät tilat kuten tunnelit ja alikulut, ahtaat kujat sekä puistot ja parkkihallit voivat tuntua pelottavilta, koska avun saaminen ja nopea pois pääsy saattaa olla hankalaa. Lisäksi pelkoa voi herättää päihtyneet ihmiset, huutelu ja levottomuus esimerkiksi baarien lähetyvillä, asemilla, kaduilla ja toreilla. Ympäristön suunnittelussa tulisi välttää vaikeasti hahmotettavia ja sokkeloisia tiloja sekä pimeitä syvennyksiä ja ikkunattomia julkisivuja. Ikkunattomuus ja umpinaiset muurit väylien reunoilla herättävät turvattomuuden tunnetta. (Hirvola 2016, 75–76)

Näiden haastattelujen perusteella ja omaan kokemusmaailmaani verrattuna näyttäisi olevan niin, että henkilöillä, joilla on kokemusta päihteidenkäytöstä, väkivallasta ja rikollisuudesta, tunnistavat paremmin turvattomuustekijöitä kaupungilla, kuin henkilöt, joilta puuttuu tällainen kokemusmaailma. Toinen haastateltavista sanoikin päihdehistoriansa

myötä saaneen "superkyvyn" nähdä sitä mitä muut eivät välttämättä näe. Tällä hän viittasi paikkojen lisäksi myös henkilöihin, joista huomaa heti huumeiden käytön. Paikkojen ja henkilöiden kohtaamisen välttely liittyi vahvasti oman viihtyvyyden ja turvallisuuden kokemiseen.

4. YHTEENVETO

Alun perin olin kiinnostunut kaupunkien kerroksellisuudesta huumemaailman näkökulmasta. Oma ensimmäinen havainto aiheesta ajoittui aikaan ennen huumeiden nettikauppaa, ja käsitykseni rinnakkaismaailmasta oli hyvin erilainen kuin huumemaailma tänä päivänä. Kymmenen vuotta sitten mielsin huumemaailmassa tapahtuvan kaupankäynnin ja henkilöiden välisen kommunikoinnin liittyvän vahvasti fyysiseen ympäristöön ja reitteihin. Silloin se oli omasta mielestäni myös hyvin piilossa tapahtuvaa. Nyt kun huumemaailma on muuttunut kovasti tämän saman reilun kymmenen vuoden aikana, omakin käsitykseni kaipaa päivittämistä. Näkymätön maailma on siirtynyt fyysisistä tiloista ja paikoista myös bittimaailmaan, jossa iso osa kommunikoinnista ja kauppojen sopimisesta tapahtuu. Toisaalta samaan aikaan kaupustelusta on tullut yhä näkyvämpää myös fyysisissä paikoissa.

Miellän huumemaailman edelleen rinnakkaismaailmaksi, jolta voi halutessaan sulkea silmänsä. Toisaalta tutkimus osoittaa, että huumeista on tullut entistä näkyvämpi osa yhteiskuntaa. Kuilu huumemaailman ja ei-käyttäjien maailman välillä on kaventunut. Tutkimukset osoittavat, että yhä useampi tuntee jonkun, joka käyttää huumeita ja lisäksi niitä voidaan tulla suoraan tarjoamaan esimerkiksi koulu- ja opiskelumaailmassa. Myös ei-käyttäjien maailmassa tapahtuu liikehdintää, joka osaltaan pyrkii kaventamaan noiden kahden maailman välistä kuilua. Tästä ovat esimerkkeinä tutkimukset sekä keskustelut valvotuista käyttöhuoneista sekä huumeiden dekriminisoinnista.

Tämä kandidaatintyö ja siihen liittyvät haastattelut ovat olleet erittäin mielenkiintoisia ja antoisia. Isoimmat oivallukset, jotka olen tätä tutkielmaa tehdessä saanut, liittyvät huumekeskustelun osapuoliin. Huomasin, että käyttäjän ja entisen käyttäjän näkemyksillä huumekeskustelussa voi olla isoja eroja. Silmiä avaavaa oli myös huumeiden käytön voimakas muutos viime vuosikymmenen aikana, sekä mikroannostelun käyttö kognitiivisten toimintojen parantamiseksi.

Koska huumeiden saatavuus on nykyään entistä vaivattomampaa ja niiden käyttö entistä yleisempää, voidaan todeta, ettei huumeidenkäyttäjälle ole olemassa vain tietynlaisia profiilia, vaan käyttäjäryhmästä löytyy jotakuinkin kaiken ikäisiä sekä kaikenlaisista sosioekonomisista taustoista tulevia. Käyttötavat, määrät ja motiivit vaihtelevat siinä missä ikä, elämäntilanne ja perhetaustatkin. Sain myös todeta, että aihe on hyvin laaja ja sitä voidaan tarkastella monenlaisista näkökulmista.

Haastattelut toivat pohtimaan aiheeseen kaivattua näkökulmaa huumeidenkäyttäjiltä. Oli mielenkiintoista kuulla, miten kaupunkia käytettiin ja miten turvallisuutta tai turvattomuutta koettiin. Esimerkiksi toisella status vaikutti pelon määrään. Ostajana ei ollut niin suurta pelkoa ryöstetyksi tulemisesta kuin myyjänä. Toisella taas väkivallan pelko liittyi selkeästi paikkoihin, jossa liikkui muita huumeidenkäyttäjiä. Ei-huumeidenkäyttäjiä haluttiin vältellä paljastumisen pelossa ja siksi, ettei heidän kanssaan ollut samaistumispintaa.

Liikkumiseen ja sen rajoitteisiin liittyi myös virkavallan pelko. Liikkumista tapahtui vain syystä ja käytetyt kulkureitit valikoituivat poliisia vältellen. Kaupungissa ja sen ympäristössä liikkumiseen käytettiin paljon autoa ja vähemmän jalankulkua. Sukupuolella oli merkittävää vaikutusta turvallisuuden kokemisessa, sekä siinä, mihin paikkoihin pääsi. Miehenä riitti se, että tunsu jonkun päästäkseen tiettyihin paikkoihin, mutta naisena olisi saattanut joutua antamaan seksiä vastineeksi sisäänpääsystä. Muutenkin naisten kerrottiin olevan miehiä heikommassa ja väkivallalle alttiimmassa asemassa.

Keskustelussa käyttöhuoneista avautui minulle uusia näkökulmia. Käyttöhuoneet koettiin ei-toimivana konseptina. Toinen haastateltava nosti esiin niiden väärinkäytön mahdollisuuden, eli sen, että käyttöhuone tarjoaisi fyysiset tilat uusien kontaktien luomiseen huumeidenkäyttäjien välillä sekä huumeiden hankkimisen, vaihtamisen ja kauppaamisen. Toinen haastateltavista epäili niiden turvallisuutta. Väkivalta ja arvaamattomuus muiden huumeidenkäyttäjien taholta olisi riski. Lisäksi hän pohti käytöstä aiheutuvaa häpeää esteenä käyttää huumeita valvotusti.

Haastattelujen ja internetissä olevien käyttöhuonekeskustelujen pohjalta heräsikin ajatus siitä, että entisillä huumeidenkäyttäjillä voi olla hyvinkin erilainen mielipide käyttöhuoneiden toimivuudesta nykyisiin huumeidenkäyttäjiin verrattuna. Voi olla, että entiset huumeidenkäyttäjät tuovat rohkeammin esiin myös väärinkäytöstä koskevan hyötyhakuisuuden ja sen myötä koituvat huumeidenkäytön leviämisen haitat. Tämän vuoksi näkisin, että tutkimuksissa tulisi kiinnittää huomiota myös entisten huumeidenkäyttäjien näkemuksiin ja suhtautua käyttäjiin ja entisiin käyttäjiin kahtena erillisenä asiantuntijaryhmänä.

Olisi varmasti ollut antoisaa kuulla myös nykykäyttäjän näkökulmaa näistä aiheista, mutta se jäi tästä keskustelusta vielä puuttumaan haastateltavan rekrytoinnin vaikeuden vuoksi. Joka tapauksessa olen äärimmäisen kiitollinen molemmille osallistuneille haastateltaville luottamuksesta ja avoimuudesta sekä auttamisentalusta. Kandidaatintyön kannalta oli myös hyvin tärkeää, että sain nauhoittaa haastattelut ja siten palata niihin

vielä kirjoitusprosessin aikana. Nauhoituksia läpi käydessäni huomasin muutamaan otteeseen, että jokin haastateltavan kertoma asia oli jäänyt minulta haastattelutilanteessa kuulematta tai olin ymmärtänyt jotakin väärin. Olin saattanut jäädä miettimään jotain aiemmin keskustelussa esiin tullutta seikkaa tai miettiä jo seuraavaa kysymystä, jolloin keskittymiseni puhujaan oli hetkeksi herpaantunut. Nauhoitukseen palaaminen ja sen toistaminen uudelleen paitsi korjasi väärinkäsityksiä, auttoi myös syventymään aiheeseen. Keskusteluissa tuli lisäksi esiin paljon mielenkiintoisia asioita, jotka jouduin kuitenkin jättämään pois tästä tutkielmasta aiheen kohtuullisen tiukan rajauksen vuoksi. Niihin olisi kuitenkin mielenkiintoista palata myöhemmin mahdollisen jatkotutkimuksen yhteydessä.

LÄHTEET

Helsingin kaupunki, sosiaali- ja terveystoimiala (2019). Selvitystyö. Saatavissa: <https://dev.hel.fi/paatokset/media/att/3c/3c1dcca3a2e353199ebe33502aa9417a63ef015b.pdf> [noudettu 4.4.2023].

Härkönen, R., 2023. Netin huumekauppa painui Suomessa maan alle ja raaistui – MTV:n selvitys paljastaa, miten viranomaisten iskut muuttivat tilannetta. Saatavissa: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/mtv-selvitti-nain-nettihuumekauppa-toimii-viranomaisten-iskujen-jalkeen-myynti-painui-maan-alle-pirstaloitui-pikaviestisovelluksiin-ja-raaistui/8651220#qs.ufldn9> [noudettu 15.3.2023].

Joensuu, J. & Sanaksenaho, J., 2022. Käyttöhuoneet eivät saa kannatusta 20 vuotta huumeita käyttäneeltä Tuomas Ketolalta: "Mentiin vain lähimpään kauppakeskukseen tai kaverille". Saatavissa: <https://yle.fi/a/3-12578033> [noudettu 4.4.2023].

Kansalaisaloite, 2022. Saatavissa: <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/9890> [noudettu 4.4.2023].

Karjalainen, K., Pekkanen, N. & Hakkarainen, P., 2020. *Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet, Huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992–2018* [raportti] Helsinki: PunaMusta Oy. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139059/URN_ISBN_978-952-343-441-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y [noudettu 20.3.2023].

Koskela, H., 2009. *Pelkokierre. Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitalasta*. Tampere: Gaudeamus ja Esa Print Oy.

Kuusisto, T., 2022. *Ihmisen psykedeelinen historia*. Antroblogi. [verkkosivu] saatavissa: <https://antroblogi.fi/2022/12/ihmisen-historia-ja-psykedeelit/> [noudettu 31.3.2023].

Markkula, J. & Rönkä, S., 2020. *Raportti: Huumetilanne suomessa*. [e-kirja] Vantaa: PunaMusta Oy. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140710/URN_ISBN_978-952-343-576-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y [noudettu 31.3.2023].

MTV Sub, 2019. *Ina Sydän Suomi*. [YouTube-video]. https://www.youtube.com/watch?v=yLin_VjdLO8 [noudettu: 6.3.2023].

Salasuo, M., 2004. *Huumeet ajankuvana. Huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa*. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.

THL 2022 jätevesitutkimus [verkkosivu] saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/jatevesitutkimus> [noudettu 12.1.2023].

Unlu, A., Tammi, T. & Hakkarainen, P., 2020. *Drug Decriminalization Policy Literature Review: Models, Implementation and Outcomes*. [e-kirja] Helsinki: PunaMusta Oy. Saatavissa: [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140116/URN ISBN 978-952-343-504-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140116/URN%20ISBN%20978-952-343-504-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y) [noudettu 6.4.2023].

KUVALÄHTEET

Kuva 1: Karjalainen, K., Pekkanen, N. & Hakkarainen, P., 2020. *Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet, Huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992–2018* [raportti] Helsinki: PunaMusta Oy. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139059/URN_ISBN_978-952-343-441-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y [noudettu 20.3.2023].

Kuva 2: THL 2022 jätevesitutkimus [verkkosivu] saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/jatevesitutkimus> [noudettu 12.1.2023].